

2. Verdenskrig – set gennem en Skarndal-drengs øjne.

Når jeg skriver om dette tidsrum, vil jeg nu starte i tiåret der ligger foran, tidsperioderne vil jo altid overlape hinanden. Tidsperioden var jo især præget af det man kalder den anden verdenskrig. Begivenhederne i 1939 – 40 starter såmænd helt tilbage til 1933.

Ved et valg i Tyskland den 12/11 1933 fik Det Nationalsocialistiske Arbejder Parti -DNSAP i alt 92% af stemmerne, og derved kom deres leder Adolf Hitler til magten i Tyskland, og op igennem 30erne og først i 40erne kunne vi i radioen høre, når han talte til en tusindtallig skare, hvor han råbte og skreg, at han ville skabe det tyske storrige, det tredje rige, om ikke andet, så ved hjælp af den totalitære krig. Dette rige skulde udelukkende befolkes af den ariske race, og hvad der lå derudenfor skulle udryddes. Han gik så vidt, at der skulle være en stab af store kraftige mænd af arisk afstamning, der skulle gå rundt sørge for forplantningen, en slags ornestation, om den kom til udførelse, har jeg hidtil været i tvivl om, men for ikke længe siden læste jeg om en kvinde der blev sendt til løbning hos en af disse supermænd – dog mod et passende honorar.

Dengang var det jøderne der var "de fremmede" og det var hans erklærede mål, at fjerne dem fra jordens overflade. Til dette formål oprettede han de berygtede udryddelses -kz-lejrene, og tusindvis af Europas jøder blev simpelthen indfanget og sendt i disse lejres gaskamre. Senere var der mange af de, som ikke sympatiserede med Hitler, der led den samme skæbne i disse rædselslejre.

Han startede med at indlemme Østrig, så tog han en bid af Tjekkoslaviet.

I efteråret 1939 var han igen på krigsstien, og det var først på den tid, at jeg erindrer, at noget ikke var som det skulle være.

En sensommerdag i 1939 husker jeg, at far og en nabo lå på græsset udenfor huset derhjemme, og jeg hørte dem tale om, at der nu sikkert blev krig. På det tidspunkt var det vel begrænset hvad en ni års dreng vidste noget om hvad dette kunne indebære, men på de voksnes samtale blev jeg dog klar over, at det kunne være en ret så alvorlig sag.

Sidst i september skete det så, Hitler gik med sine tropper ind i Polen, som ikke havde noget magt til at dæmme op mod denne krigsmaskine, som galningen havde opbygget. Dette blev starten på det, der skulle komme til at sætte det meste af verden i stå - rent udviklingsmæssigt - i de næste mange år.

Det er da klart, at landene omkring Tyskland, og ikke mindst Danmark følte sig urolige, for hvor ville han slå til næste gang. Han havde jo erklæret, at ville skabe et storrige. Men i vinteren 1939-40 holdt han igen en af sine store taler, hvor han erklærede, at Tyskland ikke havde nogle territoriale krav mod Danmark og Norge - så alle åndede lettet op - men fristen var kort.

Den 9. april 1940 om morgenen - jeg husker det som var det i går - vor unge pige Irma kom ind og kaldte på mig, og siger at luften var fuld af flyvemaskiner. Dengang var en flyvemaskine et særsyn, det var sådan, at hvis vi så en på himlen - det skete engang eller to i løbet af en sommer- så styrtede vi ud og råbte - en flyver - en flyver! Denne apilmorgen var der ikke en, men luften var nærmest tyk af store tunge transportfly, som senere viste sig at være på vej mod Norge. Medens alt dette stod på havde tyske landstyrker overskredet vor grænse i Sønderjylland. Og i København var tropper sat i land fra skibe. Der

havde været kamp begge steder, og 13 danske soldater måtte bøde med deres liv, før det hele var slut efter få timer. Og Danmark var besat. Da vi så de mange flyvemaskiner var noget det første vi gjorde at åbne for radioen. Og her fik snart vi at vide, at vort land ikke længere var frit:

TIL DET DANSKE FOLK

"Tyske tropper har i nat overskredet den danske grænse, og har gjort landgang forskellige steder. Den danske regering har under protest besluttet at ordne landets forhold til den besiddelse som har fundet sted og i henholdt dertil kundgjort følgende: De tyske tropper der nu befinder sig i landet træder i forbindelse med de danske værnemagt, og det er derfor befolkningens pligt at afholde sig fra enhver modstand mod disse tropper.. Den danske regering vil forsøge at sikre det danske folk og vort land de af krigsforhold følgende ulykker, og opfordrer derfor befolkningen til roligt og behersket holdning overfor de forhold som nu er opstået. Ro og orden må præge landet og loyal optræden må udvises overfor alle som har en myndighed at udføre."

København den 9.april 1940
Chr. Rex Th. Stauning

Det var et opråb som tydeligt bar præg af at være dikteret af tyskerne. Der blev meddelt, at tyskerne havde besat landet for at værne os mod en engelsk invasion, og at befolkningen ellers havde at forholde sig rolige. I tiden der fulgte kaldte de sig altid for værnemagten.

Fly eller ikke fly, der var noget der hed skolegang, som skulle passes. Det var ikke noget med at pjække fordi der kom et par flyvemaskiner. Jeg var den første der mødte på skolen den dag, og jeg husker, at lærer Jensen var vildt oprevet over situationen, han turde under disse omstændigheder ikke beholde børnene, så vi blev sendt hjem igen ligeså hurtigt som vi kom.

Det første vi rent fysisk mærkede til krigen var, at vi med det samme fik påbud om mørklægning. Alle vinduer skulle være tildækkede, alle lygter skulle være afblændede, så der kun var en ganske smal sprække til lyset at skinne ud ad. Man mente at lyset kunne vejlede evt. engelske fly til et evt. bombemål. Straks var der nogle der tjente tykt på at sælge rullegardiner og mørkelægningspapir. Det var ikke alene i stuehuset der skulle mørkelægges, også i udhusene skulle vinduerne afdækkes.

Ret hurtigt kom der rationering på næsten alt kaffe – margarine – smør – sukker, og benzin til privatbiler var der ikke mere af, så de få private, der havde fået bil, måtte nu pænt tage pladerne af og klodse bilen op, - og der stod den til efter krigen, da der igen kom dråber til privat brug.

Der kom mange år, hvor krigen og besættelsen satte sit tydelige præg på vores hverdag. Egentlige krigshandlinger var vi forskånet for. Det vi mest mærkede til, var den mangelsituation der kom på alt. Jeg nævnte før rationeringen. Vi fik alle tildelt et vist antal rationeringsmærker, som gav adgang til at købe en vis mængde af en vare. Der var visse ting som helt holdt op med at eksistere i vor hverdag. Det var alt som skulle importeres, der kom jo næsten ingen varer til landet udefra. Det var ting som tobak, kaffe og alle former for sydfrugter.

Denne mangelsituation gjorde, at folk blev utroligt opfindsomme. Man fandt ud af selv at plante tobak i haven, som så blev tørret. Det er ikke så få tobaksblade jeg har trukket på snor for far. De blev så hængt til tørre i stakladen, hvorefter de blev klippet i strimler, og tilsat et eller andet mærkeligt ekstrakt, før de kom i piben. Det lugtede ikke altid lige godt når der blev sat ild i den hjemmelavede staldmelange, som "tobakken" ofte blev kaldt. Rosiner blev lavet af tørrede rabarberstilke og kaffe af tørret rug, og jeg kan godt forsikre om, at hverken smag eller lugt havde det mindste med kaffe at gøre. Mel var jo også

rationeret, men vi havde jo kornet selv, men det var forbudt selv at male og sigte vort eget korn, alt brødkorn (rug og hvede) skulle afleveres i Mygdal Brugs og Foderstof og blev ombyttet med foderkorn. Men far dristede sig til at male både rug og hvede, som vi sigtede i en lille sigte vi havde anskaffet til formålet.

Det var ofte min bestilling at sigte. Jeg stod i laden hvor portene var låst, og jeg skulle holde øje med, om nogen kom op ad vejen, for så skulle det hele omgående pakkes ned.

Den smule sæbe vi kunne få på rationeringsmærker blev af dårligere og dårligere kvalitet. Håndsæbe var som en lerklump uden vaskeevne, det samme gjaldt sæbe til at vaske tøj i. Her fandt man på selv at koge sæbe af selvdøde svin. F.eks en stor selvdød so blev kogt i gruekedlen sammen med noget kaustisk soda. Denne soda opløste både spæk, kød og knogler. Når det var kogt til en homogen masse blev det hældt i store kasser, når det så var afkølet kunne man skære det i skiver, som var fint til at vaske tøj, men jeg kan godt love for, at det ikke lugtede særlig lækkert så længe den gamle so stod og kogte i gruekedlen.

Al import af udenlandsk brændsel (kul og koks) var også slut, det var derfor nødvendigt at skaffe indenlandsk brændsel, især i de første år hvor vi havde de meget strenge vintre, hvor det tilmed ikke var tilladt at have mere ned 18` i stuerne.

Dem, der selv havde et stykke tørvejord i Måstrup mose, gravede deres egne tørv. Det havde vi ikke der hjemme. I stedet købte far bøgetræer i Odden skov, som han selv fældede. Et år købte han det, man mente var det største træ i skoven, hvis jeg husker ret så kostede det 25,- kr. Det gav træ til godt to års forbrug. Det var før motorsavens tid, så det var et møjsommeligt arbejde at fælde de store træer, skille dem ad, få dem kørt hjem savet kløvet, stablet og båret på loftet før de var klar til at komme i kakkelovnen. Man kan roligt sige, at de gav varme mere end en gang. De store skovsave krævede to mand til at trække, derfor var far som regel sammen med vor nabo om arbejdet. Når man fik de store kævler skåret ned brugte de ofte krudt (aerolit) til at sprænge dem i stykker. Det var et eldorado for vi drenge at komme med i skoven, især de dage der skulle sprænges. Men vi skulle også passe vor skole, men hvis der skulle sprænges havde far og naboen streng ordre om ikke at tænde lunten før vi kunne være til stede. Det var nok de dage vi var hurtigst til at komme hjem fra skole, få tasken smidt i et hjørne i køkkenet en mellemmad i hånden og så over markerne til den store skov. Så lå vi i forsvarlig afstand bag et træ, og her kunne vi høre hvordan træsplinter hvislede over vore hoveder, når de store kævler splintredes.

Godsejeren på Odden nød for øvrigt ikke megen agtelse i befolkningen. Han var ret så tyskervenlig. Dels solgte han en stor del af skoven til tyskerne, men der var også en ret livlig trafik af tyske officerer på gården. Næppe var frihedsbudskabet lydt den 4. maj i 1945 før han fik håndjern på og buret inde. Hvad hans skæbne senere blev ved jeg ikke.

De første år var præget af meget strenge vintre, med meget hård frost og sne i kolossale mængder. I 1941 startede vinteren længe før jul med temperaturer på - 30` Nu skulle vejene jo ikke gøres farbare for biler eftersom der så godt som ikke var nogen. Et af de vigtigste samfærdselsmidler var mælkevognen. Hjemme var vi 6 -8 ejendomme, der kørte mælk på skift, af en eller anden grund, så syntes jeg altid det var vores tur når vejret var rigtigt slemt. Der var et stykke vej omkring nordre skole hvor der altid var meget sne, og vi måtte da køre udenom op over markerne, og så ellers prøve at undgå de store grøfter. Det var slemt for folkene, men det var det i lige så høj grad for hestene, når rimen hang i deres mulehår, og de gik fast i snedriverne og vi måtte grave omkring dem, så de kunne trække slæden og dem selv videre. I det hele taget, så var mælkekørslen ofte et hårdt arbejde for hest og kusk, var der ikke sne, så var vejene ofte bundløse af mudder, så de tunge vogne med jernhjul sank i til langt op på hjulene. Mælkemanden var tilligemed en slags bydreng til mejeri og brugsen. Når vi hentede den søde mælk råbte konen ofte, om ikke lige vi kunne gå i brugsen efter et eller andet til husholdningen. Ofte skulle vi også tage æg med til brugsen, og varer med retur.

Efter besættelsen i 1940 opstod der ret hurtigt mangel på næsten alle varer. Næsten alt kom på rationeringsmærker, men nogle ting var ikke muligt at opdrive. Det gav grundlag for en ikke ubetydelig sortbørshandel. Så godt som alle rationeringsmærker kunne købes - hvis man havde penge.

Når far købte, foregik det som regel, når han var til landboauktion i Hjørring, det foregik i restaurantens pissoir - næsten som vore dages narkohandel. Det var strengt forbudt, men foregik næsten i fuld dagslys. Et af de store tilløbsstykker var, når apoteket havde saccarin, selv om det var en dårlig kvalitet, så stod folk nærmest på nakken af hinanden for at erhverve en æske af de små piller. Det samme var tilfældet, når det rygtedes, at Cyklekompagniet havde cykeldæk. I det hele taget var folk opfindsomme til at erstatte manglende ting.

Ved nytårstid i 1941 fik vi en ekstratildeling på 125 g kaffe som en forsinket julegave, men i løbet af året forsvandt kaffen helt, og kom ikke igen før efter krigen. Efterhånden var butikshylderne helt tomme i stedet hængte man papir foran for at skjule de tomme hylder. Kunne man ikke få dæk til cyklen, så skar man gamle bildæk i smalle strimler og lagde omkring fælgen. Det var fast gummi, hårdt at køre på, men det lod sig dog gøre, men ofte kneb det med at hjulene kunne holde til de lidet affjedrende dæk. Alt hvad vi fik var af en dårlig kvalitet, sko skulle til stadighed til reparation. Det skete hos skomageren i Uggerby. Jeg har utallige gange cyklet til den lille pukkelryggede mand der sad i lille rum i et udhus, hvor der duftede af sværte og gammel læder og hvor der var et syndigt rod af alle mulige slags fodtøj, der i vore dage for længst ville være havnet i containeren, men som han efter bedste evne igen forsøgte at gøre gangbare. På hjemturen kunne jeg så ofte være heldig, at få et par fisk med hjem fra brugsen. Det var nemlig sådan, at en gang om ugen kom der to kasser rødspætter med Tverstedbilen, der ankom fra Hjørring kl. halv seks, og så var der samlet en hel flok med deres vaskefad for at få en variation til den daglige stegte flæsk. I mangel af vaskefadet kunne Vendsyssel Tidende fra dagen før jo passende gøre gavn en gang mere.

I en gammel brugsbog fra 1941 finder man følgende priser: 125 g kaffe 85 øre, 1 pk Richs (kaffeestatning) 35 øre, 5 spegesild 1,-, 1 kg hvedemel 70 øre, 1 kg bygmel 50 øre, 3 l. petroleum 78 øre, 1 pilsner 60 øre, 1 kg kartofler 20 øre. . Pr. måned kunne man købe (mod aflevering af rationeringsmærke) 2 kg. sukker, 2100 g. fransk/sigtebrød, 100 g. håndsæbe (af elendig kvalitet), 400 g. blød sæbe el vaskepulver.

I de første besættelsesår var det ikke meget vi så til de tyske soldater uden på landet, men når vi kom til Hjørring var de altid på gaden, det kunne være enkeltvis eller de marcherede i store kolonner gennem gaderne og sang for fulden hals, - det var også et af Hitlers propagandanumre.

I foråret 1944 skulle jeg konfirmeres, og en måneds tid forinden så vi pludselig en dag nogle tyskere i selskab med en del civile, som vi formodede var danskere komme tværs over markerne med målebånd og sætte nogle pinde, der var ingen der spurgte om forlov, og ingen anede hvad det skulle betyde. og der var ingen der brød sig om at henvende sig til dem. Det varede nu ikke længe før, man fik vished om, hvad der skulle ske.

Vi fik snart at vide, at der skulle graves en tankgrav tværs over landet - fra Sæby til Hirtshals. Arbejdet skulle selvfølgelig ske med håndkraft. Den egentlige årsag var, at i københavnsområdet var der en del arbejdsløse og det gav tit en del uro. I løbet af foråret 1944 blev en stor del af dem sendt til Vendsyssel for at grave denne grøft. Disse folk **skulle** indkvarteres privat på gårdene. Med vilje skriver jeg - skulle. Man blev påbudt, at tage et vist antal mænd på kost og logi - dog mod betaling. Det var ikke alle af disse mænd der var guds bedste børn, så det er nok ikke for meget sagt at egnens unge piger blev udstyret med kyskhedsbælte, så det var med en vis bekymring, at man tog disse logerende. Det var jo tilmed folk der var i tyskernes tjeneste, selv om det for en stor del var et spørgsmål om, at få brød på bordet til familien derhjemme.

Hjemme havde vi ingen indkvarteret, idet vi ikke havde nogen plads til en ekstra logerende, i det gamle og lille stuehus. Men helt fri blev vi ikke. En dag kom der en af formændene og sagde til far, at fra i morgen ville der komme to tyskere, for at spise til middag.. Det skete ikke med fars gode vilje, men der var ikke noget at gøre - værnemagten bestemte, - så den følgende dag - og dagene der fulgte kom der to tyske soldater - af korporalsrang for at spise til middag. Det var to som havde opsyn med arbejdet med kanalgravningen. De spiste sammen med os, men vi kunne selvfølgelig ikke tale med dem - de forstod ikke dansk og vi kunne ikke tysk.

Men efterhånden fik vi da lidt snak med dem ved tegn og underlige gerninger. Det var sært at opleve, det var to arbejdskammerater der arbejdede sammen til daglig, men de stolede ikke på hinanden. Vi fandt ud af, at den ene var mere hitlervenlig end den anden, så den anden turde ikke tale frit så længe den første hørte på. Det opdagede vi en periode hvor den første var hjemme på orlov, og da blev vi rigtig klar over, at den anden bestemt ikke bifaldt krigen, og at de kom og overfaldt vort land. Var han kommet med disse tanker når den første hørte på, var han sikkert lynhurtigt blevet sendt til østfronten, hvorfra der var mange der ikke kom tilbage igen.

Graven der blev gravet var fire meter dyb og fire meter bred, og skulle standse en engelsk invasion, som man mente ville blive sat i land i det nordlige Vendsyssel. Den skar jo landet over i to dele, men vejene skulle dog stadig kunne befærdes, så der blev bygget en del broer, som var todelt med en buk under midten, som så kunne fjernes og broen ville falde sammen - hvis englænderne kom.

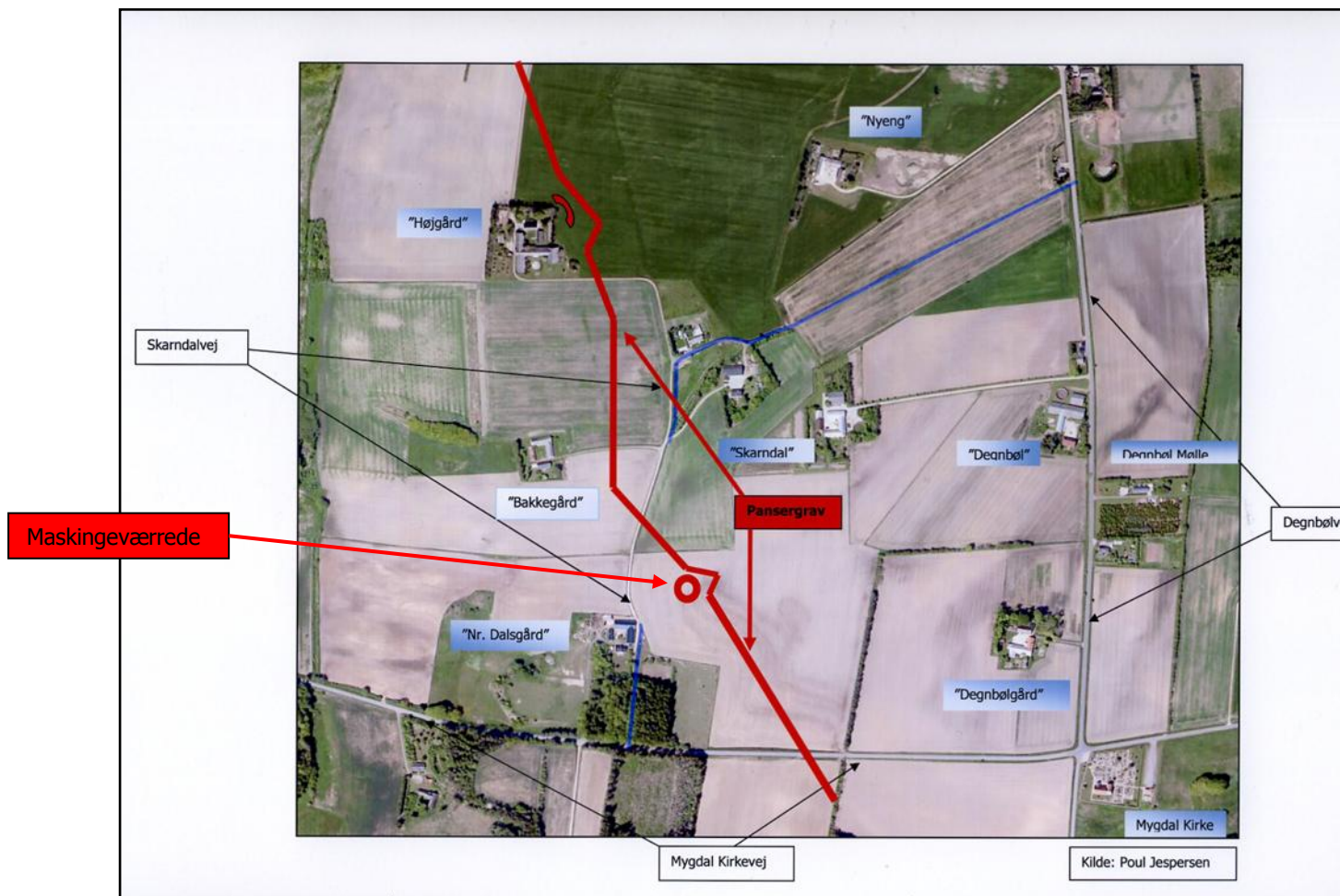
På flugt fra englænderne??

Det var ofte et problem med disse broer, det var noget lepværk, og hestene var ofte bange for at gå over dem, og mange gårde havde jo jord på begge sider af kanalen.

For at siderne ikke skulle skride sammen blev der slået stolper ned og bag dem blev der foret med granris - faskiner -. Disse stolper blev tøjret i toppen med ståltråd som blev fastgjort i en anden række stolper der blev slået ned et stykke bag grøftekannten. Det var et kæmpearbejde, men der var også mange om det. I første omgang kom der 750 mand på en gang senere kom der mindre flokke.

Det var ofte et problem under arbejdet, at holde vandet af kanalen. For at få vandet væk satte man et antal pumper med en lille benzinmotor, som så skulle pumpe døgnet rundt. Nu var der så det problem, at de havde en forunderlig evne til at "gå i stå" om natten. Ofte med det resultat at de ikke kunne starte igen om morgenen. For nok var sukker rationeret, men der kunne altid undværes en kopfuld til en lille tyskermotor. Dengang man var i færd med at bygge gangbroerne lå der altid en stabel planker på byggepladsen. Jeg husker en mørk, men klar september aften, jeg havde været på besøg hos bedstefars, og på hjemvejen skulle jeg passere en af disse byggepladser. Jeg mente, at jeg hørte støj, og da jeg bøjede mig ned kunne jeg i silhuet mod den klare himmel se en skikkelse fjerne sig med en stabel planker på nakken. Det var en nabo, der lige kunne bruge lidt billigt tømmer. Den slags betragtedes ikke som tyveri, man havde opfundet et andet ord, man kaldte det "at organisere".

Tankgraven gik ikke i en lige linje, men zig - zakkede over landskabet i et sindrigt system. Samtidig blev der anlagt et antal maskingeværreder, og de lå sådan, at hver af dem kunne beskyde to løb af graven.

Efter krigen skulle alt dette jo fjernes igen, og det blev stort set de samme mennesker der kom for at jævne det hele ud. Både etableringen og den senere fjernelse skulle jo betales, rent formeldt var det tyskerne der betalte, men pengene tog de af den danske statskasse.

Tysk post placeret på "Skarndal´s" gårdsplads.

Ved denne tid var det også ved tiden at jeg skulle konfirmeres, og jeg skulle nu i lighed med alle voksne have legitimationskort - noget tyskerne forlangte – det skulle altid bæres og forevises på forlangende.

Mit legitimationskort fra 1945

Vi var stadig forskånet for egentlige krigshandlinger, men fulgte da med igennem radioen. I starten da tyskerne gik fremad var det den brovtende dansk - tysk censurerede presse, der fortalte om hvordan tyske ubåde sænkede det ene skib efter det andet, noget som jeg har beskrevet i min bog om ubådskrigen.

Fra Nordafrika hørte vi hvordan den tyske feltmarskal Rommel boltrede sig, og at han altid rykkede frem. Senere da det begyndte at gå den anden vej gik vittigheden, at han havde fået fødderne vendt - så kunne tyskerne stadig sige at han "gik frem".

Senere da vi fik en bedre radio kunne vi tage den danske presse fra England, og det var vel her vi fik de mest reelle oplysninger - især da krigslykken vendte og tyskerne gik baglæns.

I Europa så det ellers en tid ud til at Hitler ville få herredømmet over hele verdensdelen, men han havde som så mange andre hærførere før ham forregnet sig. I vinteren 43 gik gassen af den tyske krigsmaskine i den kolde russiske vinter, og den 31. januar måtte general Paulus, trods Hitlers rasende protest kapitulere i Stalingrad. Derefter gik det støt tilbage. Næste store vendepunkt kom den 6. juni 1944, da engelske og amerikanske tropper går i land i Normandiet, hvor de efter at have løbet spidsrod mod ilden fra de tyske stillinger alligevel formåede at bide sig fast, og trænge de tyske styrker tilbage. Allerede den gang begyndte vi at kunne øjne en slutning på det hele, men der skulle dog gå næsten endnu et år før det hele var forbi.

Herhjemme var modstandsbevægelsen ved at være godt etableret. Især efter at der kom gang i våbenedkastningerne, noget som Hvidstengruppen var foregangsmænd for, men som for dem fik de fatale følger at de blev taget af tyskerne, og den 26. juni 1944 blev otte mand af gruppen henrettet i Ryvangen. Reaktionen på denne henrettelse var voldsom i befolkningen. Især i København kom det til store demonstrationer, og en generalstrejke lukkede næsten hele byen ned.

Fra BBC (eng.radio) hørte vi hvordan man sprængte jernbanelinjerne, for at hindre de tyske vare- og troppetransporter gennem landet, men også fabrikker, der arbejdede for tyskerne, fik jævnligt en gang bang-bang. Alt det var selvfølgelig ikke uden risiko for de unge mennesker der var sabotører. Hvis tyskerne fik fat i dem blev de ofte tortureret, for at få dem til at røbe kammerater, senere blev de ofte skudt, det skete ofte i Ryvangen i København, der hvor der stadig er en mindelund for dem der faldt.

Det nærmeste vi kom sabotagen, var en nat da det meste af Mygdal vågnede ved et mægtigt brag. Det kom fra Odden. Den tyskervenlige herremand havde et anlæg til at fabrikere generatorbrænde til tyskernes biler - efter nattens brag havde han ikke det mere!!!

Herremanden på Odden var i øvrigt ikke særlig vellidt i Mygdal. Han var ret tyskervenlig, solgte det meste af Odden skov til tyskerne og der var til stadighed en ret livlig trafik til gården af tyske officerer. Knap var frihedsbudskabet lydt den 4. maj før han blev ført bort i håndjern. Hvad der senere skete med ham ved jeg ikke.

Det er jo da klart at tyskerne ikke så stiltiende til at deres anlæg blev saboteret, ofte sprængte de danske virksomheder som en repressalie, ligesom man stadig forfulgte folk som kunne have tilknytning til modstandsbevægelsen. Nogle opførte sig mindre civiliserede eftersom tiden gik.

En aften var en flok tyskere på vej fra Hjørring, de gik da ind til en familie i Asdal og forlangte spiritus: Det var der jo ingen der havde den gang, så da de ikke kunne få noget skød de manden for øjnene af konen og børnene.

Et problem for især modstandsbevægelsen var stikkerne – danske som fik kendskab til modstandsgrupper, og så røbede det til Gestapo (det forhadte tyske politi). Når modstandsbevægelsen fik spottet en sådan stikker blev han likvideret – ofte i sit hjem eller på åben gade. Nogen rettergang kunne der jo ikke blive tale om. Også disse likvideringer kvitterede tyskerne med, idet at Hitler gav ordre til at for hver stikker der blev skudt skulle der skydes fem tilfældigt valgte danske, og her var digterpræsten Kaj Munk en af de som tyskerne udvalgte.

Efterhånden kunne vi i den engelske radio høre hvordan englænderne og amerikanerne rykkede op mod Nordeuropa, og der begyndte at brede sig en stemning dels af frygt og spænding, tyskerne havde jo ikke for vane at overgive sig, og at vi til sidst ville komme i krigszonen. Omkring midnat den 3. maj sidder den tyske Admiral Døntz i Flensborg, han var kort forinden efter Hitlers selvmord blevet "det tredje riges" fører – et rige som reelt ikke længere eksisterede.

Døntz var klar over at slaget var tabt, og hans største opgave var at kapitulationen kom til at ske til englænderne, og ikke til russerne. Han ønskede for enhver pris at stoppe den russiske fremmarch.

Så en skøn majaften den 4. maj 1945. Jeg var alene hjemme, men traditionen tro havde jeg da åbnet for den eng. radio kl. 20.30, og der hører jeg Johannes G. Sørensen sige de forjættede ord.

Han havde netop begyndt oplæsningen af de traditionelle nyheder, så siger han: "Lige et øjeblik". Og så kom de berømte ord.

"Det er netop i dette øjeblik blevet meddelt, at de tyske tropper i Holland, Belgien, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig."

Senere generationer vil aldrig kunne forestille sig hvilke følelser der gik igennem folk denne aften. Med et slag var alt blevet anderledes. Jubelen kendte ingen grænser. I den stille sommeraften kunne man overalt høre folk juble, der var sang overalt. Næste morgen stod solen straks op på den blå himmel og sammen med lærkesangen kom flagene til tops overalt. Mange havde taget flagstangen ned og gemt flaget væk under besættelsen - det kunne ikke vaje frit under den tyske overherredømme. I løbet af natten var flagstangen rejst igen og flaget gjort klar til solen stod op. Denne 5. maj var det vist ikke meget arbejde der blev udført, alle festede - jubelen ville ingen ende tage.

Allerede samme dag blev der dannet en ny samlingsregering til at styre landet. Der havde været en stor frygt for at kommunisterne ville overtage magten, og vi ville let komme til at dele skæbne med de baltiske lande og blevet en russisk vasalstat. Det første frie valg fik vi den 30. oktober 1945.

Efter at alt havde ligget øde skulle landet nu igen til fungere. Landbruget havde i de fem år lidt af mangel på kunstgødning, så jorderne var næsten overalt godt udpint, da besætningerne tilmed var små, var det ikke de store mængder staldgødning der havde været til rådighed.

Nu måtte vi jo ikke tro, at alt blev som tidligere lige med et knips med en finger, der gik mange år, før de sidste rationeringer var ophævede. De sidste var kaffe og sukkerrationeringerne, der først blev ophævet i efteråret 1952.

Der forestod et enormt oprydningsarbejde. De mange tyske soldater der den 5. maj opholdt sig i landet skulle jo nu hjemad, og spørgsmålet var for dem - til hvad? Store dele af Tyskland var sønderbombet, så spørgsmålet for mange var: havde de noget hjem at vende hjem til? Hvad med familien, var de i live, og hvad skulle de leve af, når de kom hjem. Det eneste de kunne se frem til var store dynger murbrokker, og de kunne ikke direkte veksles til brød. Det var da også et sørgeligt syn, da de mange soldater blev afvæbnet, og i en elendig forfatning vandrede sydpå af vore veje - det var jo kun et fåtal af dem, der havde ønsket en krig. Foruden soldaterne var der ca. 250.000 tyske flygtninge i landet, og de begyndte også deres lange vandring tilbage til det Hitler havde udråbt som det tyske storrig.

Under besættelsen havde tyskerne trukket omkring 5 mia. kr. ud af den danske nationalbank, og store summer var havnet i lommerne på værnemagere og sortbørshandlere, og for langt den største part gået udenom skattevæsnets lange arm.. For at imødekomme tyskernes krav var seddelomløbet tredoblet i løbet af krigen. I finans kredse var man klar over, at det efter krigen kunne gå grueligt galt. Så allerede i 1943 blev der i største hemmelighed startet en presning af nye pengesedler til en senere ombytning, når krigen var slut. Det var imponerende, at de mange der arbejdede med denne seddeltrykning ikke mælede et ord. Selve ombytningen skete ved et kup - det var man jo nødt til hvis den skulle være noget værdi. Fredag den 20. juli 1945 blev den forelagt - og vedtaget i folketinget - alle bankforretninger blev lukket øjeblikkeligt. Om mandagen skulle alle møde op med deres sedler, bankbog og deres købekort, et kort som indgik i rationerings systemet og det var nu identifikation for, at man havde byttet penge, og derefter var alle ens gamle penge ugyldige.

Mens denne byttehandel blev registreret, så der var mange der trods sommervarmen havde ret så kolde fødder denne dag. Mange af dem der havde ret mange af de farvede penge, som de slet ikke byttede men i stedet puttede dem i kakkelovnen, en noget drastisk beslutning. Men modsat ville de kunne se frem til ret store bøder, og i værste fald frihedsstraf, - og så - nå ja, tændstikken slettede alle spor.

I de første efterkrigsår mener jeg egentlig ikke, at der var decideret pengemangel, det kneb mere med at få noget at bruge dem til, hvis ikke varen var rationeret, - ja så fandtes den simpelt hen ikke. Der gik mange år før tingene igen blev normale.

Underholdning var det sløjt med. At komme til Hjørring i biografen var utænkeligt. I stedet kom der et par gange hver vinter Lønstrup rejsebio til forsamlingshuset, og det var et tilløbsstykke, vi sad nærmest på knæene af hinanden. Det var danske film såsom Morten Korchs "De røde heste, og senere modstandsfilmene "De røde enge". Vi kunne låne lidt bøger i skolen, men eller var der Tarzan og Paw - bøger der var det store hit.

I efteråret 1943 begyndte jeg at gå til præst hos Pastor Bisgård, det foregik ved, at vi cyklede til Bjergby præstegård, hvor vi samledes i en stue i den østlige ende af præstegården. Den 26. april 1944 blev jeg så konfirmeret i Mygdal kirke. Det betød samtidig, at det var slut med skolen. Konfirmanderne var for en stor del landbobørn, og mange fortsatte hjemme i deres fars bedrift, medens andre fik plads på en gård i sognet. Jeg fortsatte som "Fars karl", et arbejde som jo ikke var uvant.

Det første års tid kom jeg sjældent nogen steder om aftenen, det var jo i tyskertiden og forældrene var ikke så glade ved at lade børnene komme hjemmefra om aftenen, men efter at tyskerne var forsvundet begyndte jeg da så småt at komme i forsamlingshuset. Der var gymnastikken, hvor vi havde en leder Holger Hansen fra Bjergby, en mand der i den grad ofrede sig for gymnastikken og vi knægte han havde med at gøre. Det kunne næsten ikke være så slemt vejr eller så meget sne om ikke han - på cykel - mødte trofast op i det kolde forsamlingshus, hvor han med sin karakteristiske stemme kommanderede "på en række træd an", og efter en inddeling til tre lød det: "Etterne i midten, toerne til højre og træerne til

venstre og så fortsatte vi med små lette hop". Nu kunne man fristes til at tro, at det var gagen der drev ham til dette job - nej - jeg mener bestemt ikke han fik andet end en lille present ved afslutningen. Det kan man kalde entusiasme.

Holger Hansen i centrum for et gymnastikhold

Dengang havde vi både en ungdomsforening og en idrætsforening. Ungdomsforeningen arrangerede en del foredragsaftener, med foredragsholdere som vel fortrinsvis kom fra højskolerne, jeg kan nævne Brandt Pedersen, Vrå højskole, Jacobsen, Stidsholdt, men også navne som Jørgen Bukhdal var på listen over populære foredragsholdere.

Ungdomsforeningen havde nærmest en guro i Mygdal i smedemester Kr. Kristensen, jeg mener, at han havde været med til at stifte foreningen, og både ham og hans kone Johanne var i alle årene en trofast støtte til det arbejde der blev udført. Alt det var med til at holde sammen på vi unge, men vi havde jo ikke mulighed for, at komme ret langt væk fra lokalsamfundet, cyklen satte jo grænsen.

De danske ungdomsforeninger holdt hvert år et årsmøde forskellige steder i landet, og jeg havde fornøjelsen at deltage to gange. Den første på Lolland. Vi var indkvarteret privat på en gård. Jeg mener, det var en gård på et halvt hundrede td. l.. Her oplevede vi noget, der ville være utænkeligt nordenfjordes, hvor vi kom fra - folk sagde DE til hinanden..

Mit næste årsmøde var i Varde. Da jeg fik mine indmeldelses papirer var jeg opført som hr. pastor Poul Jespersen - hvem eller hvordan jeg var blevet ophøjet til Herrens tjener fandt jeg aldrig ud af. Min kirkelige status gjorde, at man i Varde mente, at lige børn leger bedst, så jeg blev indkvarteret hos Provst Noack i Nr. Alslev. Jeg fandt aldrig ud af, om han blev skuffet over sin logerende, jeg ville sådan set hellere havde boet hos en lidt mere verdslig familie, - men på den anden side, var det da også interessant at se skik og brug i et provstehjem. På møderne hørte vi en del foredrag af landets store åndspersoner, men vi traf også andre unge mennesker fra alle egne af landet.

Landbruget i 1940erne bar ikke just præg af fremgang, nærmest tilbagegang. Kunstgødning blev efterhånden et ukendt begreb, og de små besætninger gjorde at der ikke var meget staldgødning til rådighed, hvilket jo gjorde at planteproduktionen gik voldsomt tilbage. Ukrudtsbekæmpelse var begrænset til en tur med harven og roehakken. I kornet var agerkålen et stort problem. Sidst i 1940erne begyndte man at kunne sprøjte med et hormon som med et hug tog livet af en plage som agerkål, og jeg husker, at far siger at nu var næsten alle problemer med ukrudt løst. Det skulle snart vise sig, at naturen forstår at tilpasse sig, der kom hurtigt andre - og besværligere plager. Når planteproduktionen gik tilbage gik det også tilbage for den animalske produktion, så blev der mindre staldgødning og dermed mindre møg til markerne, det blev en ond cirkel. På markerne dyrkedes især blandekorn (Byg og havre i blanding) lidt byg, men en del rug, der jo var nøjsom. Der dyrkedes kålroer, runkelroer og lidt turnips til staldfodring om efteråret.

Desuden blev der dyrket en del kartofler til foder til grisene. De blev kogt, enten ved at de blev kørt til mejeriet i en lukket kassevogn, så blev der stukket et rør ind i vognen og sat damp til indtil de var kogte. Der kørte også nogle transportable kogerier rundt. De bestod først og fremmest af en stor kedel, så var der tre kedler der hver kunne tage 5 hkg. kartofler. hvor der blev ledt damp ind til at koge kartoflerne. Når de var kogt blev de stampet sammen i en beholder i jorden, så kunne man skære fine hvide skiver til grisene efterhånden. Nå disse kogerier kom på besøg krævedes det ofte en del ekstra mandskab, og jeg var ofte med til at stampe i disse kogende patetter - man frøs ikke om fødderne - nej, de blev kogt. Køerne gav kun lidt mælk af det ensidige foder, der kom jo ikke proteinfoder fra udlandet. I starten af perioden var der en del smitsom kalvekastning ligesom der var et par perioder med mund- og klovsyge. Begge dele gjorde ikke alene at ydelsen blev lav, men også at køerne blev ret afmagrede. Når mælken blev sendt til mejeriet blev fløden skummet af og lavet til smør, resten skummetmælken blev sendt tilbage til landmanden. Den kom lige fra pasteuriseringen og var gloende varm, så i sommervarmen blev den hurtig blåsur. Senere kom mejerierne til at kunne syrne mælken så den fik en bedre holdbarhed, det var så den eneste proteinkilde til grisene. Senere kom man til at kunne sælge mælken til Nestlé i Hjørring, og i stedet kom grisene til at få sojaskrå som proteinkilde. Svineproduktionen var lille og af en dårlig kvalitet. Grisene var meget fede, man havde kun den lille smule skummetmælk som proteinkilde og de kogte kartofler uden ret meget protein kunne godt give 10 cm spæk på grisene

Så reelt forestod der et kæmpearbejde med igen at få land, rige og produktionen i det hele taget til at fungere, en opgave der kom til at præge livet i 1950erne.

Maj 2012
"Nr. Træholt"
Poul Jespersen